

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno
bakalářské studium
akademický rok 2004/2005 - podzim

Mgr. Marcel Tomášek, M.A.
(tomasekm@fss.muni.cz)
konzultační hodiny: pondělí 16-18 00 hod, J 409

SOC 116: Kolektivní násilí a trauma

Zaměření kursu:

Kurz je určen pro studenty bakalářského studia a je otevřen studentům všech oborů na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V kreditním systému lze získat za absolvování kursu 6 kreditů.

Anotace:

Kolektivní násilí mění jeho iniciátory, oběti a společnosti, v kterých k němu dochází. Jak se společnosti vypořádávají s těmito tragickými událostmi, jak jsou ovlivněny náhlými výbuchy kolektivního násilí? Kurz se zaměřuje na různorodé následky rychlých, překvapivých narušení sociálně daných vzorců chování a jednání v důsledku takovýchto náhlých instancí násilí. Tyto byly poměrně rozsáhle teoretizovány ve smyslu reakce na úrovni individua. V kurzu se ovšem zaměříme na rozebírání těchto důsledků na agregátní úrovni. Pro potřeby analýzy a pochopení širších sociálních důsledků převezmeme koncept traumatu z medicíny a psychiatrie. Podmínky, v nichž dochází ke kolektivnímu traumatu, začínají být zkoumány po zářijových událostech ve Spojených státech systematictěji. I v českém prostředí se jeví tento fenomén zásadním a sehrává klíčovou roli (např. situace v r. 1989, kdy veřejně nezakryvaná nespokojenost a žal po údajné smrti jednoho ze studentů během demonstrace na Národní třídě vedly k celonárodnímu otevřenému nesouhlasu s komunistickým režimem a do jisté míry jeho následnému kolapsu). Přestože se většinou jedná o nešťastné události, mnohdy, překvapivě, mají pro společnost kohezivní efekt. V rámci kurzu budou rozlišeny v této souvislosti dva stěžejní typy kolektivního traumatu: za A) národní trauma, které se obvykle váže s akutním typem krize (teroristický útok na New Yorkskou dominantu) a za B) kulturní trauma související s chronickou a dlouhotrvající krizí. Negativní, dysfunkční a nepříznivé dlouhotrvající důsledky jsou spojeny především s druhým typem krize, ke kterým dochází v rámci rozsáhlejších a společensky komplexnějších střetů. Probírány budou aktuální texty klíčových autorů jako J. C. Alexandera, P. Sztompky, N. Smelsera a A. Neala.

Organizace kursu:

Kurs kolektivní násilí a trauma inkorporuje v širším rozsahu problematiku rychlých, překvapivých narušení sociálně daných vzorců chování a jednání a důsledky takovýchto náhlých instancí násilí. Je vhodný i pro posluchače z jiných kateder. Většina textů vybraných pro jednotlivé lekce je přístupná ve složce umístěné v knihovně FSS. Rozsah kurzu – jeden semestr, 2 hodiny týdně (přednáška a následný seminář)

Podmínky pro absolvování kursu:

Během seminářů je očekáván aktivní přístup ke studijní látce vycházející z četby textů pro danou lekci a náležitě zpracování a provedení prezentace vybraného referátového textu (15 - 20 min). V průběhu semestru bude zadána dílčí zkouška ve formě domácího eseje (tři témata-otázky k výběru) - rozsah eseje - 500 až 600 slov. Kurz bude ukončen odevzdáním seminární práce (v rozsahu 1400 až 1600 slov) na předem konzultované téma, které student vstupně představí kolegům v semináři (5 - 8 min). Seminární práce by měla být již hlubším přistoupením k individuálně vybranému tématu založeném na další četbě a konzultaci s vyučujícím (zaslání e-mailem návrhu tématu s bližším vysvětlením a navrhovanou hypotézou či předpokládaným směrem argumentace a následná osobní konzultace - korekce, upřesnění těchto).

Závěrečné hodnocení bude vycházet z tohoto rozložení maximálně dosažitelných bodů:

1. dílčí zkouška ve formě eseje - 25
2. zpracování a prezentace vybraného referátového textu, aktivita v semináři - 25
3. představení tématu seminární práce v semináři – 15
4. seminární práce - 35

a bude aplikovat podle nového Studijního a zkušebního řádu MU klasifikační stupnici odpovídající zásadám ECTS a tímto mít následující stupně s přiděleným bodovým rozsahem po celkovém součtu:

- A (výborně, 1) – 100 až 92
- B (výborně minus, 1,5) – 91 až 83
- C (velmi dobře, 2) – 82 až 74
- D (velmi dobře minus, 2,5) – 73 až 66
- E (dobře, 3) – 65 až 61
- F (nevyhovující, 4) – 60 a méně

Podmínkou k udělení zápočtu je prezentace referátového textu a představení svého tématu seminární práce.

Obsah kurzu:

1. kolektivní násilí a trauma – definice, rozlišení

Suárez-Orozco M. M., Robben A. C. G. M. "Interdisciplinary Perspectives on Violence and Trauma", in: A. C. G. M. Robben, M. M. Suárez-Orozco (eds.) *Cultures under Siege: Collective Violence and Trauma*, Cambridge UK/New York 2000, Cambridge University Press, (1 - 43), 42 stran

2. lekce: Od individuálního psychického traumatu k traumatu kolektivnímu

Smelser, N. J., "Psychological Trauma and Cultural Trauma", in: J. Alexander, N. J. Smelser (eds.), *Cultural Trauma*, California University Press, v tisku, 44 stran

referát:

Summerfield, D., "Addressing Human Response to War and Atrocity: Major Challenges in Research and Practices and Limitations of Western Psychiatric Models", in: Kleber R. J., Figley R. Ch. Gersons B. P. R. (eds.) *Beyond Trauma: Cultural and Societal Dynamics*, New York/London 1995, Plenum Press (17-29), 12 stran

Freud, S. "Group Psychology and the Analysis of the Ego" in: A. Dickson (ed.) *Civilization, Society and Religion, Group Psychology, Civilization and its Discontents and other Works*, Pinguin Books 1964, (93 - 178)

3. lekce: Kolektivní násilí a odkrývání traumat

Neal A. G. "Society as Moral Community", in: *National Trauma and Collective Memory*, New York, M.E. Sharpe 1998 (3 - 19), 17 stran

referát:

Alexander, J. C. "On the Social Construction of Moral Universals: The 'Holocaust' from War Crime to Trauma Drama" *European Journal of Social Theory* 5 (1) 2002, část 1. Mass Murder under the Progressive Narrative (5 - 26),

část 2. Muss Murder under the Tragic Narrative (26 – 56)

Conerton, P. "Social Memory", in *How Societies Remember*, Cambridge 1996, Cambridge University Press, (6-40)

4. lekce: Přenos traumatu

Bloomfield, I. "Přenos traumatu mezi generacemi", *Psychologie dnes* 2/99 (25-27), 3 strany

Figley R. Ch., Kleber J. R. "Beyond the "Victim": Secondary Traumatic Stress, in: Kleber R. J., Figley R. Ch. Gersons B. P. R. (eds.) *Beyond Trauma: Cultural and Societal Dynamics*, New York/London 1995, Plenum Press (75 -98), 23 stran

referát:

Epsteinová, H. *Děti holocaustu*, Volvox Globator 1994, Praha

5. lekce: Násilí, management kolektivního traumatu

Robben, A. C. G. M. "The Assault on Basic Trust: Disappearance, Protest and Reburial in Argentina", in: A. C. G. M. Robben, M. M. Suárez-Orozco (eds.) *Cultures under Siege: Collective Violence and Trauma*, Cambridge UK/New York 2000, Cambridge University Press, (70 - 102), 32 stran

referat: Grupinska, A. *Po kole , rozmowy z zidowskimi zolnierzami*, Alfa, Warszawa 1991

7. lekce: Vypořádávání se s traumatem kolektivního násilí

Tomášek, M. "Paradox vymístění; k posttotalitní reflexi vztahů se sudetskými Němci a polsko-židovských vztahů", v tisku *Sociální studia*, 20 stran

referát: Geyer, M. "The Politics of Memory in Contemporary Germany", in: J. Copjec (ed.) *Radical Evil*, London 1996, Verso, (169 -198) 29 stran

Eyerman, R., "Cultural Trauma: Slavery and the Formation of African American Identity", mimeo, Stanford Center 1999, (1 - 13, 24-29) 18 stran

zadání dílčí zkoušky ve formě domácího eseje (tři témata-otázky k výběru)

8. čtecí týden

9. lekce: Teror - případ Sovětského Ruska

referát:

Thurston, W. R. "Fear and Belief in the USSR's "Great Terror": Response to Arrest, 1935 - 1939", *Slavic Review* 45 (2), (213-237), 24 stran

Shernock, K. S. "Continuous Violent Conflict as a System of Authority", *Sociological Inquiry* 1984, 54 (3), (301- 327), 26 stran

Manning, R. T. "The Great Purges in a Rural District: Belyi Raion Revisited", in: A. Getty, R. T. Manning (eds.) *Stalinist Terror: New Perspectives*, New York 1993, Cambridge University Press, (168 - 224)

odevzdání eseje

10. lekce: Útok na Spojené státy - Pearl Harbor a 11. září 2001

Neal, A. G., "The Japanese Attack on Pearl Harbor", in: *National Trauma and Collective Memory*, New York 1998, M.E. Sharpe, (60 - 77) 17 stran

Etzion, A., "American Society in the Age of Terrorism", [www.gwu.edu/~ccps/pop_American Society.html](http://www.gwu.edu/~ccps/pop_American_Society.html)

referát:

Neal, A. G., "The Vietnam War", in: *National Trauma and Collective Memory*, New York 1998, M.E. Sharpe

Schivelbusch, W. *The Culture of Defeat: On National Trauma, Mourning and Recovery*, Metropolitan Books 2003, New York

11. lekce: Kolektivní trauma v postkomunistickém Polsku

Sztompka, P. *The Cultural Trauma of Post-Communist Society*, Harvard Center for European Studies 1999, (2 - 28) 26 stran

referát:

Szafranec, K. *The Theory of Anomie and Polish Society Sisyphus*, VI (123-137), 13 stran

Tarkowska, E. "The Cultural Responses to Permanent Instability", in: A. Jawlowska, M. Kempny *Cultural dilemmas of Post-Communist Societies*, IFiS Publishers 1994, Warsaw (269 - 273), 14 stran

Sztompka, P. *Trauma kulturowa w społeczeństwie postkomunistycznym*, PAN 2000, Warsaw

presentace témat seminárních prací

12. lekce: Období 1968-1989 v České republice ve světle teze o kolektivním traumatu

Otáhal, M., Vaněk, M. "Studentská stávka", *Sto studentských revolucí: studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*, Lidové noviny 2002, Praha, (153 – 190), 37 stran

Kantůrková, E. *O etice Palachova činu*, *Svědectví* 86/1989, (360-365)

Referáty:

Nicholson, B. *The Beginning of the End of Rebellion: Southern Albania, May-June 1997*, *East European Politics and Societies* 13 (2), 1999 (543-565) (dostupné prezenčně v Knihovně FSS)

presentace témat seminárních prací

Další knihy a texty vhodné k prezentaci během seminářů:

Jean-Noel Kapferer *Fáma: nejstarší médium světa*, Práce 1993, Praha

Lech Zdybel *Idea Spisku i teorie spiskowe w swiatle analiz krytycznych i badan historycznych* Wydawnictwo UMCS2002, Lublin

Gustave le Bon, *The Crowd*, The Viking Press New York 1960

Alicja Grochowska *Elementy prania mozgu w procesie zaglady zydow*, Adam 1997, Warszawa

Bohumil Černý, Jan Křen, Václav Kural, Milan Otáhal (editoři) *Češi Němci odsun, diskuse nezávislých historiků*, Academia 1990, Praha

Hanns Hertl, Erich Pillwin, Helmut Schneider, Karl Walter Ziegler *Němci ven! Die deutschen raus! Brněnský pochod smrti 1945*, Dauphin 2001, Praha

Jan Tomasz Gross *Sasiedzi*, Pogranicze 2000

Ronald D. Crelinsten "The world of torture, A constructed reality", *Theoretical Criminology*, vol. 7(3), 2003

Avram Bornstein "Ethnography and the politics of prisoners in Palestine-Israel", *Journal of Contemporary Ethnography*, vol. 30 (5) 2001

Avigdor Klingman, Ronit Shalev "Graffiti Voices of Israeli youth following the Assassination of the Prime Minister", *Youth and Society*, vol. 32(4), 2001

Benjamin Frommer "Expulsion or integration: Unmixing interethnic marriage in postwar Czechoslovakia", *East European Politics and Societies*, vol. 14(2), 2000

Bradley F. Abrams "Morality, Wisdom and Revision: The Czech opposition of the 1970s and the Expulsion of the Sudeten Germans", *East European Politics and Societies*, vol. 9(2), 1995